

Editorial

Η θέση των Επιστημών της Εκπαίδευσης στο πλαίσιο της Εκπαίδευσης Εκπαιδευτικών στην Ευρώπη

Aπό τα τέλη του 19ου αιώνα, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, η κατάρτιση των εκπαιδευτικών εξελίχθηκε με βάση τη γνώση που συσσωρευόταν και διαφοροποιούνταν και η οποία αποτέλεσε το αντικείμενο μιας πραγματικής προσπάθειας συστηματοποίησης. Η εξέλιξη αυτής της γνώσης συμπίπτει με την ανάπτυξη των Επιστημών της Εκπαίδευσης στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια.

Οι επιστήμες αυτές προσφέρουν στους εκπαιδευτικούς τις γνώσεις που παράγονται από έρευνες στον τομέα της εκπαίδευσης. Τα τελευταία σαράντα χρόνια, έχουν επίσης συμπεριληφθεί στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών για να προετοιμάσουν τους εκπαιδευτικούς στην έρευνα, και μέσω της έρευνας. Αυτό που διακυβεύεται σε αυτήν την εκπαίδευση «στην» «και μέσω» της έρευνας είναι η ανάπτυξη της αυτονομίας τους, αλλά και η ικανότητά τους να προσαρμόζονται σε μελλοντικές αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα, ειδικότερα σε θεσμικές αλλαγές αλλά και σε αλλαγές που αφορούν τον μαθητικό πληθυσμό. Αυτά είναι τα πρώτα επιχειρήματα που προβάλλονται λίγο πολύ ρητά από τους συγγραφείς που συμβάλλουν σε αυτό το τεύχος του Academia για να εξηγήσουν ότι οι Επιστήμες της Εκπαίδευσης έχουν διεισδύσει αρκετά βαθιά στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε όλες τις χώρες που μελετήθηκαν.

Οι συγγραφείς του τεύχους δείχνουν ότι μια μεγάλη ποικιλία παραγόντων συνεισφέρουν υπέρ της συνεχώς αυξανόμενης χρήσης αυτών των επιστημών (I). Δείχνουν επίσης ότι η διείσδυση και η χρήση των Επιστημών της Εκπαίδευσης στα προγράμματα σπουδών δεν ανταποκρίνεται πάντα στις ελπίδες των δρώντων πολιτικής (policy makers) ή των ερευνητών που υποστήριξαν τη χρήση των Επιστημών της

Εκπαίδευσης στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Ως εκ τούτου, είναι σκόπιμο να επισημανθούν ορισμένα από τα εμπόδια που κάνουν αυτές τις επιστήμες να έχουν, μερικές φορές, περιορισμένες επιδράσεις, τόσο κατά την άποψη των εκπαιδευομένων όσο και κατά την άποψη των ίδιων των καθηγητών-ερευνητών (II). Η επισήμανση αυτών των δυσκολιών θα μπορούσε να ανοίξει προοπτικές για μια πιο εποικοδομητική χρήση αυτών των επιστημών (III).

(I) Οι παράγοντες που δρουν θετικά

Μεταξύ των παραγόντων που συνηγορούν υπέρ μιας πιο σημαντικής θέσης των Επιστημών της Εκπαίδευσης στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, θα άξιζε να αναφερθούν μερικά επιχειρήματα που προέρχονται από τον ίδιο τον επαγγελματικό χώρο των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί, ειδικά οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, παραδοσιακά εκπαιδεύονταν στο περιθώριο του πανεπιστημίου. Χάρη στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης παγίωσαν την επιστημονικότητα της εκπαίδευσής τους. Πράγματι, ένα επάγγελμα που βασίζει μέρος της πρακτικής του στην επιστήμη αποκτά κύρος και η ταυτότητά του παγιώνεται. Η επέκταση της αρχικής εκπαίδευσης, η οποία σε πολλές χώρες οδήγησε σε έναν μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών (γαλλική περίπτωση), συνέβαλε στην ενίσχυση της επαγγελματικής αναγνώρισης αυτών των εκπαιδευτικών. Ως αποτέλεσμα, οι δρώντες πολιτικής (policy makers) που θέλουν να εκπαιδεύσουν όλο και πιο αποδοτικούς και αποτελεσματικούς εκπαιδευτικούς δεν αντιμετώπισαν καμία αντίσταση από το επάγγελμα.

Η θεσμοθέτηση ορισμένων εκπαιδευτικών εργαλείων, όπως οι πτυχιακές εργασίες ή άλλες επιμέρους εργασίες, έχουν σκοπό, μεταξύ άλλων, να εκπαιδεύσουν τους εκπαιδευτικούς στον αναστοχασμό. Έτσι, εφαρμόστηκαν χωρίς αντιδράσεις, ειδικά από την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Οι μεταρρυθμιστές, οι καθηγητές-ερευνητές στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης και οι επαγγελματίες εκπαιδευτικοί ήταν μάλλον ευνοϊκοί αρχικά στη δημιουργία αυτών των εργαλείων εκπαίδευσης στα προγράμματα σπουδών. Η θεσμοθέτηση αυτών των εργαλείων είναι λοιπόν χωρίς αμφιβολία ένας από τους παράγοντες που έχουν καταστήσει δυνατή τη σταθεροποίηση του χώρου που καταλαμβάνουν οι Επιστήμες της Εκπαίδευσης στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Αυτές οι επιστήμες - η γνώση που παράγουν, αλλά και οι ερευνητικές μέθοδοι που προσφέρουν - χρησιμοποιούνται ευρέως σε αυτά τα κείμενα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η έρευνα στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης παρήγαγε πολλές γνώσεις σχετικά με το ιστορικό, γεωγραφικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν τα εκπαιδευτικά συστήματα, και μέσα στα οποία οι εκπαιδευτικοί εργάζονται. Έχουν επίσης συμβάλει και συνεχίζουν να συμβάλλουν σημαντικά στη μελέτη των εκπαιδευτικών πρακτικών.

Οι Επιστήμες της Εκπαίδευσης θέτουν επίσης υπό ερευνητική διερεύνηση τη συνάφεια και την αποτελεσματικότητα των εργαλείων που εφαρμόζονται στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Παρέχουν πολύτιμες γνώσεις στους καθηγητές των εκπαιδευτικών με στόχο την καλύτερη κατανόηση και τον έλεγχο των συνθηκών που επιτρέπουν στα «αναστοχαστικά εργαλεία» να επιτύχουν τους στόχους τους. Με άλλα λόγια, ρίχνουν φως στο πώς αυτά τα εργαλεία επιτρέπουν στους εκπαιδευόμενους (μελλοντικούς) εκπαιδευτικούς να κατανοήσουν καλύτερα τις δράσεις τους. Αυτή η θεωρητική γνώση από τις Επιστήμες της Εκπαίδευσης πρέπει να συμβάλει στη βελτίωση των πρακτικών των εκπαιδευτικών.

Ωστόσο, οι Επιστήμες της Εκπαίδευσης αντιμετώπισαν διάφορα εμπόδια, διαφόρων ειδών, και έτσι η μάθηση στην οποία απέβλεπαν υπολείπεται, ενίοτε, των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων.

II. Εμπόδια και όρια

Πρώτα απ'όλα, οι Επιστήμες της Εκπαίδευσης αντιμετώπισαν και εν πολλοίς εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν έναν ανταγωνισμό από άλλες επιστήμες. Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δυσκολεύονται ιδιαίτερα να εμπεδωθούν σε σχέση με τις επιστήμες των σχολικών μαθημάτων (πχ. μαθηματικά, φιλολογία, κτλ). Ας σημειωθεί ότι παραδοσιακά οι δευτεροβάθμιοι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους περισσότερο ως ειδικούς στις επιστήμες που διδάσκουν παρά ως παιδαγωγούς. Ακόμα κι αν οι Επιστήμες της Εκπαίδευσης είναι θεσμοθετημένες, με άλλα λόγια αν και η θέση τους είναι πλέον επίσημη στα προγράμματα σπουδών, η προσοχή που τους δίνεται από τους (μελλοντικούς) καθηγητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δεν είναι πάντα αυτό που θα ήλπιζαν οι καθηγητές των Επιστημών της Εκπαίδευσης. Ωστόσο, οι Επιστήμες της Εκπαίδευσης υπόκεινται επίσης σε έναν ανταγωνισμό στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας. Συγκεκριμένα, πρέπει να αποδείξουν τη χρησιμότητά τους παράλληλα με τη διδακτική που εμφανίζεται ως επιστημονικό πεδίο περισσότερο σε αρμονία με τα αντικείμενα που οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να διδάξουν.

Στην πραγματικότητα, μία από τις μεγαλύτερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Επιστήμες της Εκπαίδευσης είναι να αποδείξουν τη χρησιμότητά τους, τόσο στους δρώντες πολιτικής (policy makers) που είναι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής για την αρχική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση των εκπαιδευτικών όσο και στους εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικούς. Για τους πρώτους, τους δρώντες πολιτικής, η έγνοια είναι να φανταστούν τον τρόπο που οι εκπαιδευτικοί θα εκπαιδευτούν γρήγορα για να μπουν στη σχολική τάξη. Για τους δεύτερους, τους εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικούς, η ανάγκη να ανταποκριθούν άμεσα στις απαιτήσεις του πεδίου, ειδικά όταν βρίσκονται στην πρακτική άσκηση, τους ωθεί να προτιμούν εκείνο το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών τους που τους παρέχει άμεσες λύσεις στις προβληματικές καταστάσεις που αντιμετωπίζουν στην πράξη. Οι ειδικοί των Επιστημών της Εκπαίδευσης καλούνται επομένως να δείξουν τη χρησιμότητά τους, μερικές φορές με κίνδυνο να παραμερίσουν την κριτική προσέγγιση της πειθαρχίας τους. Αρκετοί συγγραφείς του τεύχους αναφέρουν ότι οι καθηγητές-ερευνητές μπορεί συχνά να οδηγηθούν να στρέψουν την προσοχή τους σε πολύ πιο πρακτικά ζητήματα από εκείνα που θα ήθελαν να διδάξουν με αυστηρά επιστημονικό τρόπο και ενίοτε με κριτική προσέγγιση.

Με αυτό ως δεδομένο, οι προσδοκίες των καθηγητών-ερευνητών δεν συντονίζονται πάντα επαρκώς με τις απαιτήσεις της επαγγελματικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Ωθούμενοι από τις απαιτήσεις της ακαδημαϊκής πειθαρχίας και γραφής, κάποιοι καθηγητές-ερευνητές μπορεί να αγνοούν τις προσμονές του επαγγελματικού πεδίου. Ως αποτέλεσμα, μπορεί να οδηγούν τους φοιτητές να υιοθετούν μια στάση «καλών και υπάκουων μαθητών» που στόχο έχουν τους καλούς βαθμούς με την επίδειξη μιας στείρας αναπαραγωγής γνώσεων αντί για μια κριτική προσέγγιση και ένα αναστοχασμό πάνω στις δυσκολίες και τις αστοχίες τους στο πεδίο, ειδικά στο πλαίσιο της πρακτικής τους άσκησης. Τελικά, μια τέτοια στάση από την πλευρά των καθηγητών-ερευνητών μπορεί να μην συμβάλλει στην οικοδόμηση της αυτονομίας των μελλοντικών επαγγελματιών της εκπαίδευσης, μια αυτονομία που θα τους επέτρεπε να εξελιχθούν στην επαγγελματική τους πορεία. Αυτό μπορεί να φανεί, επίσης, από τους τρόπους αξιολόγησης που έχουν υιοθετηθεί στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών στις χώρες εκείνες που έχουν «μαστεροποιήσει»¹ την αρχική

---

¹ Σε κάποιες χώρες όπως η Γαλλία, η εκπαίδευση εκπαιδευτικών (πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) γίνεται με εξειδικευμένα διετή προγράμματα σπουδών μετά το πρώτο πτυχίο (3τους διάρκειας). Η είσοδος σε αυτά τα προγράμματα, επιπέδου μάστερ, γίνεται μετά από επιτυχία σε

εκπαίδευση εκπαιδευτικών: η ανάγκη ολοκλήρωσης των σπουδών μπορεί να οδηγεί σε μια μορφή «σαβασμού» προς τους καθηγητές-ερευνητές και τις απαιτήσεις τους, ενώ η λογική της επαγγελματοποίησης θα απαιτούσε από τους φοιτητές να ενδιαφέρονται περισσότερο για τα αποτελέσματα της πρακτικής τους (αναστοχασμός, κριτική κατανόηση της πραγματικότητας, κτλ) παρά για τις αξιολογήσεις των εκπαιδευτών τους.

Πιθανώς, το φοιτητικό στάτους αποτελεί από μόνο του ένα εμπόδιο στην πραγματική επαγγελματικοποίηση που απαιτεί μια ρήξη από την παραδοσιακή εικόνα του φοιτητή.

III - Προοπτικές

Ορισμένες χώρες έχουν αρχίσει να αμφισβητούν την πανεπιστημιακή διάσταση της εκπαίδευσης (ή τη διάρκεια της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης) και ταυτόχρονα, τη θέση των Επιστημών της Εκπαίδευσης στα προγράμματα σπουδών. Το Ηνωμένο Βασίλειο ηγείται αυτής της τάσης. Άρχισε να δίνει μεγάλη έμφαση στην εκπαίδευση από ομοτίμους στο πεδίο. Πάντως, οι περισσότερες χώρες έχουν φροντίσει, μαζί με την επέκταση των πανεπιστημιακών σπουδών, να διατηρήσουν την επαγγελματική διάσταση της εκπαίδευσης. Ορισμένοι αναλυτές αντιλαμβάνονται την επιθυμία να διατηρηθεί μια σχέση με το πεδίο (πχ πρακτική άσκηση) ως ένα είδος ανταγωνισμού στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης. Αυτός ο προβληματισμός βρίσκεται, ακριβώς, στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των καθηγητών-ερευνητών στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης οι οποίοι, όταν βλέπουν να μειώνεται το σύνολο των ωρών που αφιερώνεται σε αυτές τις επιστήμες στο πρόγραμμα σπουδών ανησυχούν για το μέλλον τους.

Ωστόσο, το ερώτημα τίθεται και με διαφορετικό τρόπο. Αρκετοί συγγραφείς αυτού του τεύχους δείχνουν ότι το πρόβλημα που τίθεται στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης είναι πρώτα απ' όλα να βρουν την ακριβή θέση τους στα προγράμματα σπουδών και να λειτουργήσουν συμπληρωματικά με τις άλλες διαστάσεις του προγράμματος. Είναι απαραίτητο να αναπτυχθούν συνέργειες μεταξύ των Επιστημών της Εκπαίδευσης, των μαθημάτων προετοιμασίας της πρακτικής άσκησης, της ίδιας της πρακτικής άσκησης και των υπόλοιπων διαστάσεων του προγράμματος σπουδών. Με

κατατακτήριες εξετάσεις. Σε αυτές τις εξετάσεις συμμετέχει όποιος έχει πτυχίο ανώτατης εκπαίδευσης, οποιασδήποτε ειδικότητας. Στην αίτησή του υποψηφίου αναφέρεται αν ενδιαφέρεται για την πρωτοβάθμια ή τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

άλλα λόγια, για τις Επιστήμες της Εκπαίδευσης, είναι θέμα να καταλάβουν πώς θα ενταχθούν σε ένα πολύπλοκο πρόγραμμα σπουδών στο πλαίσιο του οποίου σύνθετα εργαλεία αναπτύσσονται επίσης (πχ. πρακτική άσκηση) με στόχο την εξυπηρέτηση μιας συνεκτικής εκπαίδευσης εκπαιδευτικών. Το ερώτημα είναι τεχνικό, σχετίζεται με τη διευθέτηση των επιμέρους συνιστωσών του προγράμματος.

Όμως, είναι επίσης πολιτικό. Αυτό που διακυβεύεται ουσιαστικά σε αυτό το ερώτημα, με το οποίο πρέπει να ασχοληθούν οι καθηγητές-ερευνητές των Επιστημών της Εκπαίδευσης, είναι το ζήτημα της αναγνώρισής τους ως συστατικό στοιχείο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Ουσιαστικά, δεν είναι στους καθηγητές-ερευνητές των Επιστημών της Εκπαίδευσης να αποδείξουν ότι οι γνώσεις που παρέχουν, ότι η ανάγκη να παίρνει κανείς απόσταση από τις επαγγελματικές του καταστάσεις και εμπειρίες ούτως ώστε να μπορεί να τις αναλύσει και να τις καταλάβει είναι αναπόσπαστο κομμάτι μιας συνεκτικής εκπαίδευσης εκπαιδευτικών. Έτσι, μόνο ίσως, οι εκπαιδευτικοί θα κατανοήσουν τις καταστάσεις που βιώνουν και θα τους διασφαλίσουν την ελευθερία τους σε σχέση με γραφειοκρατικές διαρρυθμίσεις που αυξάνουν, καθημερινά και λίγο-λίγο, τον έλεγχο στο επάγγελμά τους.

Εν ολίγοις, η σημασία της συμβολής των Επιστημών της Εκπαίδευσης στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών θα εξαρτηθεί από τον τρόπο με τον οποίο οι καθηγητές-ερευνητές αυτής της πειθαρχίας θα είναι σε θέση να συνεργάζονται με τους άλλους πρωταγωνιστές της εκπαίδευσης (επαγγελματίες της πράξης, διδακτικούς κ.λπ.), αλλά αυτή η θέση που θα τους αποδοθεί θα εξαρτηθεί επίσης από την ικανότητα των καθηγητών-ερευνητών να κάνουν τους εκπαιδευτικούς όλο και πιο αυτόνομους, δηλαδή περισσότερο εξοπλισμένους για να χτίσουν τους δικούς τους κανόνες λειτουργίας και διαρρύθμισης...

Guy Lapostolle
Université de Lorraine

Γιώργος Σταμέλος
Πανεπιστήμιο Πατρών